

Konstitutionsutskottets betänkande

1977/78:36

med anledning av propositionen 1977/78:71 om kvinnlig tronföljd
jämte motioner

I detta betänkande behandlas propositionen 1977/78:71 samt motionerna 1977/78:213, 215, 228 och 925.

Propositionen

I propositionen 1977/78:71 föreslår regeringen att riksdagen antar de i propositionen intagna förslagen till

1. lag om ändring i successionsordningen,
2. lag om ändring i regeringsformen.

Förslagen sammanfattas i propositionen på följande sätt:

Arvsrätt till tronen tillkommer f. n. bara manliga medlemmar av kungafamiljen. I propositionen föreslås att arvsrätten till tronen utsträcks till att omfatta också kvinnliga avkomlingar till konung Carl XVI Gustaf. I en syskonkrets skall alltid den som är äldst stå närmast till tronen. De särskilda regler som i successionsordningen gäller t. ex. när en prins vill ingå äktenskap skall tillämpas för tronarvingar oberoende av kön. Samtycke till tronarvinges äktenskap skall lämnas av regeringen på hemställan av konungen. Det nuvarande förbudet för prins att ingå äktenskap med enskild svensk mans dotter upphävs.

Beträffande lagförslagen och den närmare motiveringen hänvisas till propositionen.

Motionerna

I motionen 1977/78:213 av Hans Lindblad (fp) yrkas att på varken prinsar eller prinsessor må ställas kravet att de förlorar all successionsrätt i de fall de ej tror på den oförändrade Augsburgiska bekännelsen.

I motionen 1977/78:215 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk) yrkas att riksdagen som vilande antar grundlagsändring av innebörd att 1810 års successionsordning skall upphöra att gälla den 31 december 1979.

I motiveringen sägs att verklig likställighet mellan könen när det gäller statschefsämbetet endast kan uppnås om statschefen väljs och alla röstberättigade medborgare är valbara. Enligt motionärerna är det därför nödvändigt att upphäva successionsordningen. Efter utgången av den nuvarande statschefens ämbetslid skulle medborgarna få möjlighet att antingen bibehålla monarkin eller övergå till republikansk statsform.

I *motionen 1977/78:228* av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås riksdagen besluta

1. att avslå regeringens proposition 1977/78:71 om kvinnlig tronföljd,
2. att såsom vilande anta följande förslag till ändring i regeringsformen att träda i kraft den 1 januari 1980:

Nuvarande lydelse

Motionärernas förslag

I kap. Statsskicket grunder

2 §

Regeringsformen, *successionsordningen* och tryckfrihetsförordningen är rikets grundlagar.

Regeringsformen och tryckfrihetsförordningen är rikets grundlagar.

4 §

Konungen är rikets statschef.

Riksdagens talman är rikets statschef.

5 kap. Statschefen

2 §

Som statschef får endast den tjänstgöra som är svensk medborgare och har fyllt tjugofem år. Han får icke samtidigt vara statsråd eller utöva uppdrag såsom talman eller riksdagsledamot.

Som statschef får endast den tjänstgöra som är svensk medborgare. *Hon eller* han får icke samtidigt vara statsråd.

Statschefen skall samråda med statsministern, innan han reser utrikes.

Statschefen skall samråda med statsministern, innan *hon eller* han reser utrikes.

Är *konungen* av sjukdom, utrikes resa eller annan orsak hindrad att fullgöra sina uppgifter, inträder enligt gällande tronföljd medlem av konungahuset, som ej är hindrad, för att såsom tillfällig riksföreståndare fullgöra statschefens uppgifter.

Är *riksdagens talman* av sjukdom, utrikes resa eller annan orsak hindrad att fullgöra sina uppgifter som statschef, inträder den av riksdagens vice talmän, som är närmast i rang och ej är förhindrad, för att såsom tillförordnad statschef fullgöra statschefens uppgifter.

4 §

Utslocknar konungahuset, utser riksdagen en riksföreståndare att fullgöra statschefens uppgifter tills vidare. Riksdagen utser samtidigt en vice riksföreståndare.

Avlider riksdagens talman fullgöres statschefsfunktionen av den av riksdagens vice talmän som är närmast i rang och ej är förhindrad, till dess nyval av talman företagits.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Detsamma gäller, om konungen dör eller avgår och tronföljaren ännu ej har fyllt tjugofem år.

5 §

Har konungen under sex månader utan avbrott varit hindrad att fullgöra sina uppgifter eller underlåtit att fullgöra dem skall regeringen anmäla det till riksdagen. Riksdagen bestämmer om konungen skall anses ha avgått.

6 §

Riksdagen kan utse någon att efter regeringens förordnande tjänstgöra som tillfällig riksföreståndare när ingen med behörighet enligt 3 och 4 §§ kan tjänstgöra.

Talmannen eller, vid förfall för honom, vice talman tjänstgör efter regeringens förordnande som tillfällig riksföreståndare, när ingen annan behörig kan tjänstgöra.

Därest ingen av riksdagens talmän är i stånd att tjänstgöra, tjänstgör den av riksdagens ledamöter som längst tid har varit ledamot av riksdagen intill dess att talman eller vice talman åter är i stånd att tjänstgöra eller intill dess att val av ny talman och nya vice talmän verkställs.

7 §

Konungen kan ej åtalas för sina gärningar. Riksföreståndare kan ej åtalas för sina gärningar som statschef.

3. att såsom vilande anta förslaget – i överensstämmelse med ovan föreslagen ändring i regeringsformen 1 kap. 2 § – att successionsordningen (SFS 1974:307) skall upphöra att gälla vid utgången av år 1979.

4. att i övrigt hos regeringen hemställa om förslag till följdändringar i lagtext och reglering av andra förhållanden som kan föränledas av ett beslut enligt 2 ovan.

I motiveringen sägs att vänsterpartiet kommunisterna avvisar förslaget om kvinnlig tronföljd utifrån den principiella uppfattningen att monarkin är oförenlig med demokratin. Motionärerna upprepar partiets tidigare krav om monarkins avskaffande och övergång till republik.

I motionen 1977/78:925 av Hans Wachtmeister (m) hemställs att riksdagen bifaller propositionen nr 71 med de ändringarna

a) att kognatisk tronföljd införs, vilket innebär att manlig tronberättigads rätt enligt 1810 års avtal kvarstår,

b) att den kvinnliga tronföljden kommer att avse även de medlemmar av konungahuset som är födda Sveriges prinsessa och vid grundlagsändringarnas ikraftträdande alltså har kvar denna ställning.

I motiveringen sägs att bl. a. följande erinringar kan göras mot propositionens förslag:

1. Fullt kognatisk tronföljd är stridande mot det år 1810 ingångna avtalet mellan huset Bernadottes stamfader och ständerna (riksdagen).

De statsrättsliga akter som låg till grund för utseendet av huset Bernadottes stamfader till tronföljare – valakten, successionsordningen, kronprins Carl Johans försäkran och ständernas tro- och huldhetssed till honom – innehåller ömsesidiga förpliktelser och ett klart avtal om tronföljden, vilket ej ensidigt torde kunna brytas, så länge det finns någon manlig medlem av huset Bernadotte i tronberättigad ställning. Om det ej längre fanns någon manlig tronberättigad, hade ständerna enligt successionsordningen att utkora ett nytt konungahus. Därigenom skulle ett införande nu av kognatisk tronföljd ej kränka den rätt som avtalet mellan kronprins Carl Johan och ständerna tillförsäkrar hans manliga efterkommande i tronberättigad ställning. Införandet av fullt kognatisk tronföljd, då en äldre syster går före en yngre broder i tronföljden, kränker däremot den rätt som avtalet tillförsäkrar de manliga tronberättigade efterkommande till huset Bernadottes stamfader. Riksmarskalksämberet förordar också införande av kvinnlig tronföljd i form av kognatisk tronföljd.

2. Retroaktiv grundlagstiftning är helt främmande för vårt samhälles rättsprinciper.

I propositionen föreslås att den fullt kognatiska tronföljdsordningen skall få retroaktiv tillämpning på konung Carl XVI Gustafs efterkommande. Retroaktiv lagstiftning är främmande för vårt samhälles rättsprinciper men har det oaktat förekommit exempelvis inom skattelagstiftningen. Retroaktiv grundlagstiftning är helt okänd i vårt land och torde endast möjligen ha förekommit i diktaturstater. Ifall konungaparet före grundlagsändringens ikraftträdande får en son, så blir han enligt gällande lag tronföljare – kronprins – men skall sedan enligt propositionens förslag avsättas såsom sådan den 1 januari 1980. En dylik ordning är stötande för rättskänslan och strider mot svenska rättsprinciper. Såväl riksmarskalksämberet som justitiekanslern har också uttalat sig mot retroaktiv grundlagstiftning.

3. Jämställdhet kan ej åberopas i fråga om en ärftlig monarki med förstfödsrätt.

Man har åberopat jämställdhet mellan könen som skäl för införandet av fullt kognatisk tronföljd. Det är oriktigt att tala om jämställdhet i fråga om en ärftlig monarki, där det förstfödda barnet har företräde till tronen före kanske lämpligare yngre syskon. Vidare bryter man mot jämställdheten, då de kvinnliga medlemmar av konungahuset som är födda Sveriges prinsessa och

alltjämt har kvar denna ställning vid lagändringens ikraftträdande utesluts från den kvinnliga tronföljden. Självfallet skall kvinnlig tronföljd även avse dessa prinsessor.

4. Fullt kognatisk tronföljd kan få orimliga konsekvenser.

I fall en äldre syster enligt propositionens förslag skall få gå före en yngre broder i tronföljden och vid trontillträdet är gift eller gifter sig därefter, inträder hon i en annan släkt eller ätt enligt de genealogiska regler som gäller inom den västerländska kulturvärlden. Med henne kommer en annan släkt på tronen, och är då även hennes äldsta barn en dotter, så kommer genom dennas giftermål ytterligare en annan släkt att intaga tronen. Den föreslagna ordningen som ej förekommer i någon monarki kan få orimliga konsekvenser genom att i strid med ingånget och alltjämt gällande avtal avlägsna huset Bernadotte från den svenska tronen och urholka den historiska tradition som monarkin utgör i vårt land.

Utskottet

Genom 1974 års regeringsform (RF) bekräftades monarkin som Sveriges statsform. Någon ändring i detta hänseende är i dag inte aktuell. Utskottet avstyrker därför de i motionen 1977/78:228 (vpk) under 2-4 framställda yrkandena om övergång till ett republikanskt statsskick.

Det i motionen 1977/78:215 (apk) framställda yrkandet att riksdagen som vilande antar grundlagsändring av innebörd att 1810 års successionsordning (SO) skall upphöra att gälla den 31 december 1979 är inte förenligt med de i RF givna bestämmelserna om monarkin. Utskottet avstyrker motionen.

Arvsrätt till tronen tillkommer f. n. bara manliga medlemmar av kungafamiljen. I propositionen 1977/78:71 föreslås införande av kvinnlig tronföljd. Enligt propositionen skall arvsrätten till tronen utsträckas till att omfatta också kvinnliga avkomlingar till den nuvarande monarken, konung Carl XVI Gustaf. I en syskonkrets skall alltid den som är äldst stå närmast till tronen, oberoende av kön. Fullständig jämställdhet mellan könen skall alltså råda. I detta syfte föreslås dels ändringar i SO, dels en ändring i RF. De föreslagna ändringarna i SO innebär inte en genomgripande saklig översyn av SO. Endast på en punkt föreslås en ändring som inte kan ses enbart som en följdändring. Den innebär att det nuvarande förbudet för prins att ingå äktenskap med enskild svensk mans dotter upphävs.

I dagens svenska samhälle är strävandena att uppnå jämställdhet mellan man och kvinna en självklarhet inom alla politiska meningsriktningar. Som framhålls i propositionen är ett av många uttryck för detta den nyligen antagna föreskriften i 1 kap. 2 § RF att det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter.

Propositionens förslag innebär att jämställdhet skall införas också i fråga om arvsrätt till tronen. Utskottet anser i likhet med föredragande statsrådet att en sådan reform i nuläget är följdriktig och naturlig. Då utskottet även i

övrigt kan ansluta sig till vad som anförs i propositionen, tillstyrker utskottet – med avstyrkande av det i motionen 1977/78:228 under 1 framställda avslagsyrkandet och de i motionen 1977/78:925 framställda ändringsyrkandena – propositionens förslag.

I motionen 1977/78:213 yrkas att på varken prinsar eller prinsessor må ställas kravet att de förlorar all successionsrätt i de fall de ej tror på den oförändrade augsburgska bekännelsen.

Enligt punkten 9 i övergångsbestämmelserna till 1974 års RF gäller fortfarande enligt § 2 i 1809 års RF att konungen "alltid skall vara av den rena evangeliska läran, sådan som den uti den oförändrade Augsburgska bekännelsen samt Uppsala mötes beslut av år 1593 antagen och förklarad är". I uttrycklig anslutning till detta stadgande föreskrivs i § 4 SO i dess nu gällande lydelse att prinsar av det kungl. huset skall "uppfödas i samma lära och inom riket". Vidare stadgas att den av kungl. familjen "som ej sig till samma lära bekänner, vare från all successionsrätt utesluten". Enligt propositionen föreslås bestämmelsen omfatta även prinsessor av det kungl. huset. Mot denna bakgrund framställs det i motionen upptagna yrkandet.

Formuleringarna i § 2 1809 års RF och § 4 1810 års SO är präglade av den tid under vilken de tillkom. Enligt propositionen bör emellertid nu i princip endast göras sådana ändringar i SO som uppenbarligen är nödvändiga med anledning av att kvinnlig tronföljd införs. De frågeställningar som behandlas i motionen 1977/78:213 har inte berörts i den översyn av SO som nu ägt rum. Med hänsyn härtill är inte utskottet berett att i detta ärende föreslå någon saklig ändring av innehållet i § 4 SO utöver den i propositionen föreslagna följdändringen med anledning av införandet av kvinnlig tronföljd.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. avslår motionen 1977/78:228, yrkandena 2–4,
2. avslår motionen 1977/78:215,
3. med avslag på motionen 1977/78:228, yrkandet 1, i motsvarande del och motionen 1977/78:213 som vilande antar den ändrade lydelse av § 4 SO som föreslås i propositionens förslag till lag om ändring i successionsordningen,
4. med avslag på motionen 1977/78:228, yrkandet 1 i vad det inte behandlats under 3, och motionen 1977/78:925 som vilande antar propositionens förslag till
 - a) lag om ändring i successionsordningen i övrigt,
 - b) lag om ändring i regeringsformen.

Stockholm den 13 april 1978

På konstitutionsutskottets vägnar

KARL BOO

Närvarande: Karl Boo (c), Hilding Johansson** (s), Anders Björck (m), Olle Svensson** (s), Ove Karlsson** (s), Lars Schött (m), Bengt Kindbom (c), Yngve Nyquist** (s), Britta Hammarbacken (c), Björn Eliasson (c), Wivi-Anne Cederqvist** (s), Kerstin Nilsson** (s), Marianne Ståhlberg** (s), Stig Josefson* (c) och Esse Petersson (fp).

**Ej deltagit i beslutet.

*Ej närvarande vid justeringen.

Särskilt yttrande

av Hilding Johansson, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist, Kerstin Nilsson och Marianne Ståhlberg (alla s):

Vi har ej deltagit i beslutet med hänvisning till den deklaration som den socialdemokratiska riksdagsgruppen gjorde, när propositionen om kvinnlig tronföljd lades fram. I deklarationen anförts: "Vi kommer från socialdemokratiskt håll inte att motsätta oss att förslaget genomförs. Vi avser därför att i riksdagen lägga ner våra röster vid behandlingen av propositionen både vid det första beslutet under denna valperiod och under ett andra beslut under nästa period. I den nya författningen har statschefen inte längre några funktioner av politisk betydelse. Uppgifterna är numera enbart av representativ karaktär. Visserligen ingick enligt vår uppfattning i överenskommelsen om den nya grundlagen att några förändringar inte skulle göras i successionsordningen, men vi anser att det politiska intresset bör koncentreras på för vårt folks välfärd och trygghet avgörande frågor."

